ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ Г-ЖА V. TRSTENJAK

представено на 16 юни 2011 година[1]

I — Въведение

1. Австрийският Oberster Gerichtshof (Върховен съд) (наричан по-нататък „запитващата юрисдикция“) поставя на Съда редица въпроси съгласно член 267 ДФЕС относно тълкуването на член 4 от Директива 79/7/ЕИО на Съвета от 19 декември 1978 година относно постепенното прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване[2].

2. Тези въпроси се поставят в рамките на правен спор между г-жа Brachner, която получава пенсия за осигурителен стаж и възраст (наричана по-нататък „жалбоподателката по главното производство“), и Pensionsversicherungsanstalt (наричана по-нататък „ответник по главното производство“) относно размера на полагащата ѝ се пенсия. По същество правният спор се отнася до въпроса дали в рамките на предвиденото, съгласно националната правна уредба в областта на пенсионното осигуряване при старост, годишно адаптиране на пенсиите към промяната на покупателната способност жалбоподателката по главното производство е засегната неблагоприятно на основание на пола ѝ в сравнение с други получаващи пенсия лица. Така в крайна сметка се повдига въпросът относно съвместимостта на сложни механизми на националната социална политика със залегналия в правото на Съюза принцип на равното третиране на мъжете и жените, намерил израз в Директива 79/7. Тук на първо място е спорно дали приложното поле на Директива 79/7 изобщо обхваща подобни механизми. По-нататък трябва да бъде разгледан въпросът дали е налице разлика в третирането между получаващи пенсия лица от мъжки и женски пол, която евентуално да е обективно оправдана.

3. По същество това преюдициално запитване има за цел да внесе яснота относно съвместимостта на отделни разпоредби на австрийската система за адаптиране на пенсиите с правото на Съюза, след като в своето решение от 24 септември 2009 г. австрийският Verfassungsgerichtshof (Конституционен съд) вече се е произнесъл по конституционосъобразността на тези разпоредби и най-вече по въпроса за тяхната

1 — Език на производството: немски.

2 — ОВ L 6, стр. 24; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1, стр. 192.

съвместимост както с принципа на равенство, така и със залегналото в конституцията право на зачитане на собствеността. В това решение Verfassungsgerichtshof потвърждава конституционосъобразността на тези разпоредби и съответно отхвърля като неоснователни исканията на множество австрийски юрисдикции, сред които и на запитващата юрисдикция, за отмяна на спорните разпоредби.

4. Равноправието на жените в личен, обществен и правен аспект спада към основните достижения на европейската култура. То е резултат от историческо развитие, започнало в епохата на Просвещението с доктрината за правата на човека и постигнало признание през миналия век благодарение на борбата на много жени за свобода и самостоятелност. Свидетелство за това е утвърждаването на идеята за равноправие в многобройни декларации и правни инструменти в различни области [3].

II — Правна уредба

А — Правна уредба на Съюза [4]

5. Първите четири члена от Директива 79/7/ЕИО гласят:

„*Член 1*

Настоящата директива има за цел постепенното прилагане в сферата на социалното осигуряване и на другите елементи на социалната закрила, предвидени в член 3, на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване, наричан по-долу „принцип на равното третиране“.

Член 2

Настоящата директива се прилага по отношение на трудоспособното население, включително на самостоятелно заетите лица, на работниците и на самостоятелно заетите лица, които са прекъснали дейността си поради заболяване, злополука или принудителна безработица и на лицата, търсещи работа, както и по отношение

3 — Като предшественичка на идеята за равноправие на жените може да бъде посочена Marie Gouze, известна още като Olympe de Gouges (1748—1793), съставила през 1791 г. „Декларация за правата на жената и гражданката“ („Déclaration des droits de la Femme et de la Citoyenne“). Заслуги в борбата срещу дискриминацията на жените в професионалния живот има и Marie Curie (1867—1934) — първата жена преподавател в Сорбоната и носител на Нобелова награда.

4 — Във връзка с използваните в Договора за ЕС и в ДФЕС наименования понятието „право на Съюза“ се използва като обобщаващо понятие за общностно право и право на Съюза. Доколкото по-нататък се налага позоваване на определени разпоредби от първичното право, ще използвам всеки път съответните норми, валидни ratione temporis.

на пенсионираните или инвалидизирани работници и самостоятелно заети лица.

Член 3

1. Настоящата директива се прилага:

а) в законоустановените схеми, които осигуряват закрила срещу следните рискове:

— болест,

— инвалидност,

— старост,

— трудови злополуки и професионални болести,

— безработица;

б) за разпоредбите, отнасящи се до социалното подпомагане, дотолкова доколкото те са предназначени да допълнят посочените в буква а) системи или да ги заменят.

2. Настоящата директива не се прилага по отношение на разпоредбите, отнасящи се до пенсиите на преживял съпруг(а), нито по отношение на тези, отнасящи се до семейните добавки, с изключение на семейните обезщетения, отпуснати като увеличаване на обезщетенията поради наличието на посочените в параграф 1, буква а) рискове.

3. С цел да осигури прилагането на принципа на равното третиране в професионалните схеми, Съветът следва да приеме по предложение на Комисията разпоредби, които определят неговия обхват, значение и обстоятелствата, при които се прилага.

Член 4

1. „Принципът на равното третиране означава, че не се допуска каквато и да е дискриминация, основана на пола, пряко или косвено, в частност чрез позоваване на брачното или семейното положение, особено що се отнася до:

— обхвата на схемите и условията за достъп до тях;

— задължението за внасяне на осигурителните вноски и изчисляването на вноските;

— изчисляването на обезщетенията, включително и увеличенията, дължими за съпрузи и на издържани лица и условията, които определят продължителността и запазването на правото на обезщетение.

2. Принципът на равното третиране не засяга разпоредбите относно закрилата на жените поради майчинство“.

Б — *Национална правна уредба*

6. Релевантните национални разпоредби се съдържат в Кодекса за социалното осигуряване от 9 септември 1955 г. (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz, наричан по-нататък „ASVG“) [5]. Член 108 и сл. от ASVG предвиждат широкообхватна система за адаптиране на пенсиите.

7. Член 108, параграф 5 от ASVG определя коефициента на корекция, както следва:

„Коефициент на корекция: Всяка година най-късно до 30 ноември федералният министър за социално осигуряване, поколенията и закрила на потребителите определя със заповед коефициента на корекция за следващата календарна година (член 108t). Заповедта се представя за одобрение на правителството. Освен ако не е предвидено друго, коефициентът на корекция се прилага за увеличаване на пенсиите и на свързаните с изпълнението фиксирани суми в социалното осигуряване“.

8. Член 108f от ASVG предвижда следното:

„1. Всяка календарна година федералният министър за социално осигуряване, поколенията и закрила на потребителите определя коефициента на корекция, съобразен със стандартната стойност по член 108e, параграф 9, точка 1.

2. Стандартната стойност се определя така, че увеличението на пенсиите въз основа на адаптирането да съответства на стандартната стойност на увеличението на потребителските цени съгласно параграф 3. Тя се закръгля до третия десетичен знак.

3. Увеличението на потребителските цени се определя въз основа на средното увеличение за дванадесет календарни месеца до юли през годината, предшестваща годината на адаптиране, като се използва индексът на потребителските цени за 2000 г. (Verbraucherpreisindex 2000) или друг индекс, с който той бива заменен […]“.

9. Във връзка с годишните увеличения на пенсиите член 108h от ASVG предвижда:

„1. С действие от 1 януари всяка година

a) всички пенсии от пенсионноосигурителни схеми, чиято дата за адаптиране […] е преди 1 януари на съответната година,

b) […]

се умножават с коефициента на корекция […]“.

5 — Федерален закон от 9 септември 1955 г. относно общото социално осигуряване (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz — ASVG) BGBl 189/1955, последно изменен с Федерален закон BGBl. I 150/2009.

10. Със заповед [6] на федералния министър за 2008 г. е определен коефициент на корекция 1,017. Това означава, че през 2008 г. по принцип всички пенсии съгласно ASVG са увеличени с 1,7 %.

11. Дерогиращата разпоредба на член 634, параграф 10 от ASVG, в редакцията му на Bundesgesetz (Федерален закон) BGBl. I 101/2007 [7], обаче предвижда извънредно увеличение на пенсиите за 2008 г:

„Чрез дерогация от член 108h, параграф 1, първо изречение през календарната 2008 г. всички пенсии, надвишаващи 746,99 EUR месечно, не се умножават с коефициента на корекция, а се увеличават, както следва: Ако месечният размер на пенсията е

1. от 746,99 EUR до 1 050 EUR, тя се увеличава с 21 EUR“

2. от 1 050 EUR до1 700 EUR, тя се умножава с коефициент 1,020;

3. от 1 700 EUR до 2 161,50 EUR, тя се увеличава с процент, линейно намаляващ между посочените стойности от 2,0 % до 1,7 %;

4. над 2 161,50 EUR, тя се увеличава с 36,75 EUR“.

12. Пенсионери, чиято пенсия поради по-кратък осигурителен период или по-нисък осигурителен доход е толкова ниска, че не покрива жизнения минимум, имат право на компенсираща добавка съгласно член 292 от ASVG. В осигурителното право този жизнен минимум се определя чрез т.нар. стандартен размер на компенсиращата добавка. При определяне на правото на компенсираща добавка съгласно член 292, параграф 2 от ASVG се отчита и целият нетен доход на съпрузите, живеещи

6 — BGBl. II 337/2007.

7 — Федерален закон за изменение на Федералния закон за лечебните и лечебно-възстановителните заведения (Bundesgesetz über Krankenanstalten und Kuranstalten), Закона за медицинската професия от 1998 г. (Ärztegesetz, 1998), Закона за фондовете за финансиране на частните лечебни заведения (Privatkrankenanstalten-Finanzierungsfondsgesetz), Общия закон за социално осигуряване (Allgemeines Sozialversicherungsgesetz), Закона за професионално социално осигуряване (Gewerbliches Sozialversicherungsgesetz), Закона за социално осигуряване на земеделските производители (Bauern-Sozialversicherungsgesetz), Закона за осигуряване на служители срещу болест и злополука (Beamten-Kranken- und Unfallversicherungsgesetz), Закона за осигуряване срещу безработица от 1977 г. (Arbeitslo senversicherungsgesetz, 1977), Закона за специалното подпомагане (Sonderunterstützungsgesetz), Закона за снабдяване на армията (Heeresversorgungsgesetz), Закона за осигуряване на жертвите от войната от 1957 г. (Kriegsopferversorgungsgesetz, 1957) и Закона относно компенсирането на семейните разходи чрез добавки от 1967 г. (Familienlastenausgleichsgesetz, 1967) (Федерален закон за адаптиране на законодателството към споразумението съгласно член 15a от Наредбата за организацията и финансирането на здравеопазването в периода 2008—2013 г. (Bundesgesetz zur Anpassung von Rechtsvorschriften an die Vereinbarung gemäß Art. 15a B-VG über die Organisation und Finanzierung des Gesundheitswesens für die Jahre 2008 bis 2013), BGBl. I 101/2007.

в едно домакинство. Същевременно с изменението на член 634, параграф 10 от ASVG със същия законов текст този стандартен размер на компенсиращата добавка е увеличен от 726 EUR на 747 EUR (приблизително 2,81 %), а за съпрузи, живеещи в едно домакинство — от 1 091,14 EUR на 1 120 EUR (приблизително 2,58 %) (член 4, точка 41, букви a) и b) от изменението).

III — Обстоятелствата, главното производство и преюдициалните въпроси

13. Жалбоподателката по главното производство, родена на 8 юни 1947 г., получава от ответника Pensionsversicherungsanstalt пенсия за осигурителен стаж и възраст съгласно ASVG. Брутният размер на тази пенсия през 2007 г. е 368,16 EUR месечно. С решение от 8 май 2008 г. ответникът по главното производство установява, че при отчитане на определения за 2008 г. коефициент на корекция 1,017 от 1 януари 2008 г. пенсията на жалбоподателката по главното производство възлиза на 374,42 EUR месечно.

14. Срещу това решение е подадена жалба, като жалбоподателката иска да ѝ бъде изплащана пенсия в брутен размер от 389,16 EUR месечно от 1 януари 2008 г. Проведеното от националния законодател адаптиране на пенсиите от 1 януари 2008 г. представлявало нарушение на принципа на равенство и на правото на зачитане на собствеността, а поради непряката дискриминация на жените — и на член 4 от Директива 79/7.

15. На първа инстанция искането е уважено с мотива, че е налице недопустима непряка дискриминация спрямо жените. Въззивната юрисдикция уважава жалбата на ответника по главното производство, като го задължава от 1 януари 2008 г. да изплаща на жалбоподателката по главното производство пенсия само в приетия с решението брутен размер на 374,42 EUR месечно и отхвърля искането над този размер. Ревизионната жалба на жалбоподателката по главното производство е насочена срещу това решение на въззивната юрисдикция с искане за потвърждаване на първоинстанционното решение.

16. В рамките на висящото пред него ревизионно производство Oberster Gerichtshof иска от австрийския Verfassungsgerichtshof отмяна на текста „които възлизат на повече от 746,99 EUR месечно“ в член 634, параграф 10 от ASVG в редакцията му съгласно Bundesgesetz BGBL. 101/2007, както и на текста „повече от 746,99 EUR“ в член 634, параграф 10, точка 1 от ASVG в редакцията му съгласно Bundesgesetz BGBl. 101/2007.

Искането за отмяна е мотивирано с това, че разпоредбите, които предвиждат извънредно увеличение на пенсиите през 2008 г. само за пенсии в размер над 749,99 EUR, представляват нарушение на австрийския принцип на равенство. С общо решение по свързани дела от 24 септември 2009 г. Verfassungsgerichtshof отхвърля тези и още общо 143 подобни искания на австрийски юрисдикции. След оповестяването на това решение ревизионното производство е възобновено служебно.

17. Предмет на главното производство е оспореният между страните въпрос дали проведеното от законодателя адаптиране на пенсиите през 2008 г. представлява нарушение на член 4 от Директива 79/7 поради непряка дискриминация на жените. Oberster Gerichtshof признава, че има съмнения относно тълкуването на тази разпоредба на Директивата. При тези условия той решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

1) Член 4 от Директива 79/7/ЕИО трябва ли да се тълкува в смисъл, че системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно пенсионното осигуряване, попада в обхвата на забраната за дискриминация, съдържаща се в параграф 1 от тази разпоредба?

2) При утвърдителен отговор на първия въпрос:

Член 4 от Директива 79/7/ЕИО трябва ли да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба относно годишното адаптиране на пенсиите, съгласно която за определена група лица, получаващи пенсии в минимален размер, се предвижда потенциално по-малко увеличение в сравнение с други получаващи пенсия лица, доколкото тази разпоредба засяга неблагоприятно 25 % от получаващите пенсия лица от мъжки пол и 57 % от получаващите пенсия лица от женски пол, без да е налице обективна причина за това?

3) При утвърдителен отговор на втория въпрос:

Може ли неблагоприятна последица за получаващи пенсия лица от женски пол, настъпила при годишното увеличение на пенсиите им, да се обоснове с по-ниската пенсионна възраст на тези лица и/или с по-дългия период, през който получават пенсия, и/или с обстоятелството, че стандартният размер на предвидения в осигурителното право минимален доход (стандартен размер на компенсиращата добавка) е увеличен несъразмерно, когато разпоредбите относно плащането на предвидения в осигурителното право минимален доход (компенсираща добавка) изискват да се отчетат другите доходи на получаващото пенсия лице и доходът на съпруга му, с който то живее в едно домакинство, докато

пенсиите на другите получаващи пенсия лица се увеличава, без да се отчитат останалите доходи на получаващото пенсия лице и доходите на съпруга му?

IV — Производство пред Съда

18. Актът за преюдициално запитване от 9 февруари 2010 г. постъпва в секретариата на Съда на 8 март 2010 г.

19. Австрийското правителство и Ирландия, както и Европейската комисия представят писмени становища в предвидения в член 23 от Статута на Съда срок.

20. В съдебното заседание на 13 април 2011 г. устни изявления правят процесуалните представители на австрийското правителство и на Ирландия, както и на Комисията.

V — Основни доводи на страните

А — *По първия преюдициален въпрос*

21. *Австрийското правителство* счита, че макар текстът на Директива 79/7 да не обхваща адаптирането на пенсиите, целта на Директивата, а именно гарантирането на равенство между мъжете и жените в областта на социалното осигуряване, следва да доведе до положителен резултат.

22. От своя страна *Ирландия* предлага на първия преюдициален въпрос да се отговори, че член 4 от Директива 79/7 трябва да се тълкува в смисъл, че системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно пенсионното осигуряване, не попада в обхвата на забраната за дискриминация в параграф 1 от тази разпоредба.

23. В подкрепа на правното си становище тя първо посочва, че дадено обезщетение попада в приложното поле на Директива 79/7 само ако се вписва в законоустановена схема за закрила срещу някой от изброените рискове, представлява част от подобна система или форма на социално подпомагане със същата цел. Ако се изхождало от това определение, следвало, че основната пенсия, получавана от жалбоподателката по главното производство след навършване на 60-годишна възраст, попада в приложното поле на Директива 79/7. За разлика от това, годишното адаптиране на пенсиите преследвало друга цел, а именно гарантирането на едно ниво на минимален доход за всички лица, получаващи пенсия. Следователно липсвала пряка връзка с целта за закрила срещу рисковете, свързани с възрастта.

24. По-нататък Ирландия прави аналогия със съдебната практика във връзка с членове 46 и 51 от Регламент 1408/71 на Съвета от 14 юни 1971 година за прилагането на схеми за социално осигуряване на заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността [8], според която Съдът провежда разграничение между основната пенсия за осигурителен стаж и възраст, от една страна, и адаптирането вследствие на промените на ценовите нива и пр., от друга страна. Въз основа на тази съдебна практика първоначалното изчисляване на дадена пенсия за осигурителен стаж и възраст (т.е. процедурата по определяне на размера на дължимата пенсия при първоначално изплащане) трябвало да се разграничава от последващото адаптиране, чрез което размерът на обезщетението се променя с определена сума или процент при отчитане на фактори като например инфлацията.

25. Според Ирландия първоначалното изчисляване на дадена пенсия за осигурителен стаж и възраст се включва в понятието „изчисляване на обезщетенията“, а следователно и в приложното поле на Директива 79/7. Последващи адаптирания обаче, съобразени с разходите за издръжка на живота, не спадали към „изчисляването на обезщетенията“ и затова не били обхванати от член 4, параграф 1.

26. *Комисията* предлага на първия преюдициален въпрос да се отговори, че член 4 от Директива 79/7 трябва да се тълкува в смисъл, че системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно пенсионното осигуряване, попада в обхвата на забраната за дискриминация, съдържаща се в параграф 1 от тази разпоредба.

27. Тя застъпва схващането, че Директива 79/7 следва да се тълкува разширително и да включва не само изчисления основен размер на социалните обезщетения, а и последващото им увеличаване. Директивата би била обезсилена, ако трябвало да се прилага само спрямо първоначално изчисленото обезщетение, а последващите индексации не се включвали в приложното ѝ поле. В извънредни случаи държавите членки можели напълно да изключат представителите на даден пол от каквото и да било адаптиране на пенсиите, което в дългосрочен план можело да доведе до сериозни разлики между пенсиите на жените, от една страна, и на мъжете, от друга страна. Подобна празнина в правото не могла да бъде приписвана на Съвета в качеството му на законодателен орган.

28. Системата за годишно адаптиране на пенсиите попадала в приложното поле на Директива 79/7, тъй като се касаело за социалноосигурително обезщетение, което било пряко и основно свързано със закрилата срещу изброените в член 3, параграф 1 от Директивата рискове, а именно че с напредване на възрастта намалявали необходимите за издръжка на живота приходи, респ. тяхната покупателна стойност. Целта на адаптирането на пенсиите била да се гарантира стойността на пенсиите и да се запази покупателната стойност, която те осигуряват. Освен това то било пряко свързано с първоначално признатия размер, който служел и като база за изчисляване на съответното процентно увеличение.

8 — ОВ L 149, стр. 2, Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 1, стр. 26—73.

29. Дори да се приемело, че едно последващо увеличение на пенсиите не се включва в понятието „изчисляване“, от това не можело да се направи извод, че Директивата не обхваща последващи адаптирания или индексирания на пенсиите, тъй като изброяването в член 4 от Директива 79/7 не било изчерпателно, както е видно от текста на разпоредбата („в частност“).

Б — *По втория преюдициален въпрос*

30. *Австрийското правителство* предлага на втория преюдициален въпрос да се отговори, че при условие че системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно пенсионното осигуряване, се подчинява на принципа на равно третиране съгласно член 4 от Директива 79/7, тази разпоредба трябва да се тълкува в смисъл, че национална разпоредба относно годишното адаптиране на пенсиите, съгласно която за определена група получаващи ниски пенсии лица се предвижда потенциално по-малко увеличение, не представлява дискриминация, основана на пола, тъй като включените в тази група лица от даден пол не представляват съществен процент и спрямо общия брой на получаващите пенсия лица или липсва друга група лица, чието положение да е пряко съпоставимо с това на групата, за която се твърди, че е засегната неблагоприятно.

31. Във връзка с това австрийското правителство, на първо място, твърди, че що се отнася до представеното от запитващата юрисдикция процентно съотношение между посочените получаващи пенсии в минимален размер лица от мъжки (25 %) и от женски (57 %) пол, не може да се твърди, че въпросната мярка представлява „съществено процентно засягане на даден пол за сметка на другия“ по смисъла на съдебната практика. Независимо от това че съдебната практика не позволявала да бъде определен точен процент, над който е налице непряка дискриминация, в настоящия случай процентните разлики не били толкова сериозни като в други случаи, за да могат действително да бъдат считани за дискриминация.

32. Освен това то посочва, че мерките в областта на пенсионните схеми оказват различно въздействие върху двата пола, което се дължи на разликите в трудовите биографии на мъжете и жените. Ако при всяко свое действие законодателят изхождал само от процентното засягане на половете, то в противоречие с досегашната съдебна практика на Съда държавите членки щели да загубят признатата им от европейското право автономия при определяне на националната социална политика. Това щяло да доведе до положение, при което занапред единствено съблюдаването на единен процент за всички обезщетения няма да се счита за дискриминация.

33. Според австрийското правителство за наличие на дискриминация може да става дума само ако положението на всяка група се разглежда спрямо общия брой получаващи пенсия лица. При разглеждане на съответните процентни стойности било видно, че в никоя от хипотезите степента на по-неблагоприятно засягане на жените не е достатъчна, за да се приеме, че е налице дискриминация, основана на пола, и дори и само поради това разпоредбата не противоречала на Директива 79/7. Независимо от това то посочва, че за да се приеме наличие на дискриминация, трябва да съществува ясно определена референтна група. При адаптирането на пенсиите за 2008 г. обаче липсвала такава ясно определена референтна група, тъй като критерият за адаптиране можел да бъде различен според конкретното лично положение или положението на съпруга.

34. *Ирландия* предлага на втория преюдициален въпрос да се отговори, че член 4 от Директива 79/7 допуска национална разпоредба относно годишното адаптиране на пенсиите, съгласно която за определена група лица, получаващи пенсии в минимален размер, се предвижда потенциално по-малко увеличение в сравнение с увеличението, приложимо за други получаващи пенсия лица.

35. Според Ирландия, първо, трябва да се изясни с кого трябва да бъде сравнявано положението на жалбоподателката по главното производство. На второ място, трябвало да се изясни дали това лице (или група лица) е третирано по-благоприятно от г-жа Brachner. Ако това е така, следвало да се установи дали с това различно третиране се отдава предпочитание на лице от другия пол. Ако и в този случай отговорът е положителен, трябвало да се изясни дали разликите в третирането са оправдани с обективни съображения, които нямат нищо общо с пола. Ирландия стига до извода, че сравненията, които прави запитващата юрисдикция, нямат отношение към положението на жалбоподателката по главното производство, така че преюдициалните въпроси са хипотетични и следователно недопустими.

36. В случай че, противно на тези доводи, Съдът счете въпросите за допустими, Ирландия изтъква, че от представените от националната юрисдикция фактически обстоятелства не било видно, че жалбоподателката по главното производство (или група лица, към които тя принадлежи) е третирана по-неблагоприятно от дадено определяемо лице за сравнение от мъжки пол (или от референтна група, съставена предимно от мъже). Действително процентното увеличение на пенсиите на някои групи получаващи пенсия лица било по-голямо от това на други, но не всички подобни групи били съставени предимно от мъже.

37. Според Ирландия не става ясно доколко системата на компенсиращи плащания може да бъде дискриминационна. 54 % от лицата, получаващи компенсиращи добавки, са жени, което почти точно

съответства на общия процент на пенсионираните жени (53 %). Затова не можело да се твърди, че групата лица, получаващи компенсиращи добавки, е съставена предимно от мъже или предимно от жени. Тя просто отразявала процентното съотношение в общата група на пенсионерите. Основната пенсия била адаптирана без отчитане на други доходи (така че за нея важали други принципи, различни от прилаганите спрямо компенсиращите добавки). Тези принципи обаче намирали приложение както спрямо лицата, получаващи пенсии в минимален размер (които били предимно от женски пол), така и спрямо тези, получаващи високи пенсии. Затова не можело да се твърди, че тези два метода за изчисляване водят до по-благоприятно третиране на група, съставена предимно от мъже, за сметка на такава, съставена предимно от жени. Дори по някакъв начин да било оказвано предпочитание на групата лица, получаващи високи пенсии (съставена предимно от мъже), групата лица, за които се твърди, че са третирани по-неблагоприятно (получателите на компенсиращи добавки), не била съставена предимно от жени.

38. Накрая Ирландия посочва, че различният подход при изчисляването на дохода за целите на компенсиращите добавки и на нормалната пенсия се вписвали в рамките на свободната преценка на дадена държава членка, която при определени обезщетения можела по свое усмотрение да вземе предвид имущественото състояние на бенефициера, а при други — не.

39. *Комисията* предлага на втория преюдициален въпрос да се отговори че член 4 от Директива 79/7 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба относно годишното адаптиране на пенсиите, съгласно която за определена група лица, получаващи пенсии в минимален размер, се предвижда потенциално по-малко увеличение в сравнение с увеличението, приложимо за други получаващи пенсия лица, доколкото тази разпоредба засяга неблагоприятно 25 % от получаващите пенсия лица от мъжки пол и 57 % от получаващите пенсия лица от женски пол, освен ако това може да бъде обосновано с обективни фактори, които нямат нищо общо с дискриминация, основана на пола.

40. В подкрепа на това правно становище тя изтъква, че според съдебната практика различно третиране е налице, когато процентът на жените работнички, които не отговарят на някое от условията, за да се ползват със защита срещу уволнение, е „статистически незначителен“ или съществува „малко, но сравнително постоянно за дълъг период от време отклонение“. От данните, представени от запитващата юрисдикция, според които 57 % от получаващите пенсии в минимален размер лица са жени, а 25 % — мъже, безспорно било видно, че неблагоприятно засегнатите са предимно жени и че поради това жените били поставени в неравностойно положение. Това различно третиране било още по-сериозно с оглед на факта, че сред

лицата, които не получават компенсиращи добавки, жените били значително повече от мъжете.

В — *По третия преюдициален въпрос*

41. *Австрийското правителство* предлага на третия преюдициален въпрос да се отговори, че ако въпреки всичко Съдът сметне потенциално по-малкото увеличение за определена група получаващи пенсии лица за дискриминация спрямо жените, това е оправдано с оглед на неразривната връзка с извънредното увеличение на компенсиращите добавки и свързаната с него цел за намаляване на бедността (като легитимна цел на социалната политика); тази мярка освен това е и подходяща и не надхвърля необходимото за постигане на целите. Това не е пречка при компенсиращите добавки да се отчитат другите доходи на получаващото пенсия лице и доходите на неговия съпруг или регистриран партньор, с който то живее в едно домакинство.

42. За да обоснове извънредното увеличение на стандартния размер на компенсиращите добавки, австрийското правителство обръща внимание, че целта на адаптирането на пенсиите за 2008 г. била да бъдат подпомогнати получаващите ниски пенсии и пенсии в минимален размер лица. Трябвало да бъде направена важна стъпка към намаляване на бедността сред възрастните хора. Лица като жалбоподателката по главното производство обаче, които разполагат с други доходи (собствени или такива на съпруга), не се нуждаят от такава мярка на социалната политика. За тях всъщност можело да се приеме, че именно благодарение на тези други доходи те не били застрашени от бедност с напредване на възрастта и затова не се нуждаели от адаптиране в по-голям размер, надвишаващ индекса на потребителските цени.

43. По-нататък австрийското правителство се позовава на решението на австрийския Verfassungsgerichtshof от 24 септември 2009 г., в което последният заключава, че адаптирането на пенсиите за 2008 г. е конституционосъобразно и не нарушава никое от основните права, включително и принципа на равно третиране. Освен това Verfassungsgerichtshof признава непосредствената връзка (взаимодействие) между адаптирането на пенсиите и извънредното увеличение на стандартния размер на компенсиращите добавки. Затова последното трябвало да бъде взето предвид при преценката на увеличението на пенсиите чрез извънредното адаптиране на пенсиите за 2008 г.

44. *Ирландия* предлага на третия преюдициален въпрос да се отговори, че неблагоприятната последица за получаващи пенсия лица от женски пол, настъпила при годишното увеличение на пенсиите им, може да бъде оправдана, ако е подходяща

и необходима за постигането на дадена социалнополитическа или икономическа цел, която няма нищо общо с дискриминация, основана на пола. Ако държава членка се позове на член 7, параграф 1, буква а) от Директива 79/7, неблагоприятната последица може да се обоснове също и с по-ниската пенсионна възраст на получаващите пенсия лица от женски пол и/или с по-дългия период, през който получават пенсия.

45. В подкрепа на правното си становище Ирландия изтъква, че в рамките на разпоредбите, отнасящи се до социалното подпомагане, по необходимост се оказва подкрепа на определени групи бенефициери, докато други биват изключени, при което могат да бъдат прилагани сложни критерии и разграничения. В съдебната практика на Съда се откривали множество случаи, в които национални разпоредби са атакувани като дискриминационни, но Съдът се е произнасял, че предвидените в националното право критерии са оправдани с легитимна цел. При все че икономическите съображения сами по себе си не могат да оправдаят дискриминация, основана на пола, Съдът бил приел, че необходимостта от осигуряване на надлежен контрол върху разходването на обществени средства представлява легитимна цел. Според Ирландия при предоставянето на ограничени публични средства в рамките на ежегодната процедура по изготвяне на бюджета държавите членки преследват редица легитимни социално-политически и икономически цели, сред които разпределянето на ограничени публични средства между различни групи лица и надлежен контрол върху разходването на обществени средства. В това отношение държавите членки разполагали с извънредно широка свобода на преценка. По аналогия можело през определени периоди, когато предстои адаптиране на процентното увеличение, да се окаже по-просто да се предприемат увеличения във фиксиран размер, вместо да се изчислява точен процент за всяко лице поотделно. В настоящия случай националната юрисдикция била разделила пенсиите на четири категории, но те можело да бъдат разпределени и по коренно различен начин. Според ирландското правителство разходите на финансови средства и труд за националната администрация биха нараснали неимоверно, ако за всяка разпоредба се изисква статистически анализ на съотношението между мъже и жени, вместо да се допусне възможност за увеличение във фиксиран размер.

46. Накрая Ирландия констатира, че вероятно възрастта за пенсиониране в Австрия е различна за мъжете и жените. В такъв случай Австрия можела евентуално да се позове на член 7, параграф 1, буква а) от Директива 79/7. Това щяло да ѝ позволи да въвежда различни разпоредби за мъжете и жените, ако те са свързани „по необходимост“ с различната възраст за пенсиониране.

47. Комисията предлага на третия преюдициален въпрос да се отговори, че неблагоприятна последица за получаващи пенсия лица от женски пол, настъпила при годишното увеличение на пенсиите им, не може да се обоснове с по-ниската пенсионна възраст на тези лица или с по-дългия

период, през който получават пенсия, и/или с обстоятелството, че стандартният размер на предвидения в осигурителното право минимален доход (стандартен размер на компенсиращата добавка) е увеличен несъразмерно, когато разпоредбите относно плащането на предвидения в осигурителното право минимален доход (компенсираща добавка) изискват да се отчетат другите доходи на получаващото пенсия лице и доходът на съпруга му, с който то живее в едно домакинство, докато пенсията на други получаващи пенсия лица се увеличава, без да се отчитат останалите доходи на получаващото пенсия лице и доходите на съпруга му.

Съдът действително признава на държавите членки свобода на преценка по отношение на схемите за социално осигуряване, но строго държи на това те да бъдат подходящи и необходими за постигането на дадена социалнополитическа цел.

VI — От правна страна

A — *Уводни бележки*

48. Що се отнася до различното третиране въз основа на по-ниската пенсионна възраст на получаващи пенсия лица от женски пол или на по-дългия период, през който получават пенсия, Комисията посочва, че броят на месеците осигурителен стаж вече е взет предвид при изчисляването на пенсията и няма защо да бъде отчитан втори път. Във връзка с по-високата средна продължителност на живота при жените Комисията изтъква, че това не може да бъде допустимо съображение за обосноваване, тъй като по-високата продължителност на живота представлява типична отлика, свързана с пола. Освен това под въпрос било и в какво точно се състои легитимната цел на увеличаването на стандартния размер на компенсиращата добавка. Накрая Комисията посочва, че

1. Основи на залегналата в правото на Съюза забрана за дискриминация

49. Принципът на равенство между мъжете и жените [9] на работното място заема централно място в европейското трудово право [10]. Принципът на равно третиране на

9 — За изчерпателно разглеждане на принципа на равенство между мъжете и жените вж. *McCrudden*, C./*Prechal*, S. The Concepts of Equality and Non-Discrimination in Europe: A practical approach, Доклад на Европейската комисия, генерална дирекция „Трудова заетост, социални въпроси и социално приобщаване“, 2009 г.

10 — В този смисъл *Krimphove*, D. Europäisches Arbeitsrecht, München, 1996, p. 140.

мъжете и жените в професионалния живот е заложен на равнище международно трудово право в Конвенция № 100 на Международната организация на труда (МОТ) от 29 юни 1951 година относно равното заплащане на мъжете и жените работници за труд с еднаква стойност, ратифицирана от много държави членки. По-специално във връзка с трудовото право на Европейския съюз точка 16 от Хартата на Общността за основните социални права на работниците [11], спомената в преамбюла към Договора за ЕС, както и в член 136, параграф 1 ЕО, съдържа изискване за равно третиране и за разширяване на равните възможности на мъжете и жените. Освен това първичното право в член 2 и член 3, параграф 2 ЕО предвижда като обща цел насърчаване на равенството между жените и мъжете. По-нататък в постоянната си съдебна практика Съдът е подчертал фундаменталното значение на това изискване, като го е обявил за основополагащо правило на общностното право [12].

50. Първоначално законодателят на Съюза е предвидил в първичното право правнообвързваща норма относно равното третиране на работници от двата пола само по отношение на заплащането, а именно в член 141 ЕО (член 157 ДФЕС). Тази разпоредба задължава държавите членки да гарантират принципа за „равно заплащане на мъжете и жените за равен труд или за труд с равна стойност“. Тя е доразвита чрез тълкуване от Съда до мащаба на обширна правна уредба, свързана с дискриминацията. Тъй като обаче тази разпоредба обхваща единствено обстоятелства във връзка със заплащането и не урежда цялостно равното третиране на половете в професионалния живот, от 70-те години на миналия век насам законодателят на Съюза усилено застъпва темата за универсалното равно третиране на мъжете и жените в множество нормативни актове, като урежда и социалноправни аспекти, например във връзка с правото на работниците на социалноосигурителни обезщетения [13]. Към приетите нормативни

11 — Точка 16 от Хартата на Общността за основните социални права на работниците гласи: „Трябва да се осигури равно третиране на мъжете и жените. Трябва да се разширят равните възможности за мъжете и жените. За тази цел навсякъде, където е необходимо, следва да се засилят действията за гарантиране постигането на равенство между мъжете и жените, в частност по отношение на достъпа до заетост, възнаграждението, условията на труд, социалната закрила, образованието, професионалното обучение и развитието в кариерата. Трябва също така да се разработят мерки, които да дават възможност на мъжете и жените да съвместяват професионалните и семейните си задължения“.

12 — Вж. основно Решение от 8 април 1976 г. по дело Defrenne („Defrenne II“, 43/75, Recueil, стр. 455, точка 12), Решение от 15 юни 1978 г. по дело Defrenne („Defrenne III“, 149/77, Recueil, стр. 1365, точки 26 и 27), Решение от 26 февруари 1986 г. по дело Marshall (152/84, Recueil, стр. 723, точка 36) и Решение по дело Beets-Proper (262/84, Recueil, стр. 773, точка 38), освен това Решение от 24 февруари 1994 г. по дело Roks и др. (C-343/92, Recueil, стр. I-571, точка 36), Решение от 6 април 2000 г. по дело Jørgensen (C-226/98, Recueil, стр. I-2447, точка 39), Решение от 20 март 2003 г. по дело Kutz-Bauer (C-187/00, Recueil, стр. I-2741, точка 60) и Решение от 23 октомври 2003 г. по дело Schönheit и Becker (C-4/02 и C-5/02, Recueil, стр. I-12575, точка 85).

13 — Вж. *Prechal*, S. Access to equality: An introduction, Access to equality between men and women in the European Community, Brüssel, 1993, p. 1 et sq. et *Bieback*, K.-J. Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts, Baden-Baden, 1997, p. 22 et sq. Както обаче пояснява *Bieback*, K.-J. Europäisches Sozialrecht, 5. ed., Baden-Baden, 2010, p. 535, 1, нормалното възнаграждение трудно може да бъде разграничено от обезщетенията в рамките на професионалните социалноосигурителни схеми, а последните — от законоустановените или държавните схеми, още повече че професионалните схеми често са силно зависими от държавните схеми и не биха могли да бъдат разумно регламентирани без тях.

актове спада релевантната за настоящото дело Директива 79/7, която урежда специфичната социалноправна страна на тази сфера на живота и така в известен смисъл допълва изискванията на член 141 ЕО. Не на последно място поради допълващата функция на разпоредбите ѝ относно социалното осигуряване, както и поради недостатъчните по онова време компетенции на Съюза в областта на трудовото и осигурителното право, Директива 79/7 се основава на общата компетентност за допълване съгласно член 308 ЕО (член 352 ДФЕС).

51. Междувременно обаче настъпи съществена промяна в областта на европейското осигурително право, тъй като след влизането в сила на Договора от Амстердам и по силата на член 13 ЕО (член 19 ДФЕС) и на член 136 и сл. ЕО (член 151 и сл. ДФЕС) Съюзът вече разполага с широка законодателна компетентност в цялостната сфера на социалното осигуряване и на правото в областта на дискриминацията [14], която му позволява да приема множество правни актове. Във връзка с това не бива да се пропуска окончателното утвърждаване на принципа на равенство между мъжете и жените с включването му в текста на членове 21 и 23 от Хартата на основните права на Европейския съюз [15]. Тези разпоредби, от една страна, съдържат забрана за дискриминация, основана на пола, а от друга страна, задължават Съюза и неговите държави членки при прилагане на правото на Съюза да гарантират равенството между половете във всички области.

2. Обзор на понятието „непряка дискриминация“

52. Самата Директива 79/7 не е претърпяла промени от влизането си в сила досега. Нейното практическо значение се състои преди всичко в забраната за непряка дискриминация, която е и изрично спомената в член 4, параграф 1, тъй като пряката дискриминация като цяло вече е премахната в националните осигурителноправни системи [16]. В случая със спорната национална разпоредба също съществува съмнение за непряка дискриминация, основана на пола, доколкото от сведенията на запитващата юрисдикция става ясно, че групата получаващи пенсии в минимален размер лица, които не получават извънредно увеличение на пенсиите, се състои предимно

14 — Вж. Решение от 1 март 2011 г. по дело Association Belge des Consommateurs Test-Achats и др. (C-236/09, Сборник, стр. I-773, точка 18 и сл.). Вж. *Schiek*, D. Europäisches Arbeitsrecht, 3. ed., Baden-Baden, 2007, p. 220, *Galantino*, L. Diritto comunitario del lavoro, Torino, 2000, p. 46 et sq.

15 — ОВ C 83, 2010 г., стр. 389.

16 — Вж. Krimphove, D., цит. съч. (бележка под линия 10), стр. 140, *Haverkate*, G./*Huster*, S. Europäisches Sozialrecht — Eine Einführung, Baden-Baden 1999, point 701, p. 399, които посочват, че практическият акцент на Директива 79/7 пада върху непряката дискриминация, която е и изрично спомената в член 4, параграф 1.

от жени, независимо че тази разпоредба не споменава изрично пола като разграничителен критерий.

53. Преди всичко обаче трябва да се изясни дали приложното поле на Директива 79/7 изобщо обхваща предвидено от националното право адаптиране на пенсиите. Това е предмет на първия преюдициален въпрос. Вторият преюдициален въпрос по същество е дали с оглед на различната степен на засягане на мъжете и жените е налице забранена дискриминация, основана на пола, по смисъла на член 4, параграф 1 от Директива 79/7, ако се приеме, че липсва обективна обосновка за това. С третия си преюдициален въпрос запитващата юрисдикция иска да узнае дали може да бъде обоснована неблагоприятна финансова последица за група получаващи пенсия лица, произтичаща от това, че се отчитат другите доходи на получаващото пенсия лице и доходът на съпруга му, с който то живее в едно домакинство, докато по отношение на други получаващи пенсия лица тази разпоредба не се прилага. За по-добра прегледност преюдициалните въпроси ще бъдат разгледани в указаната последователност.

54. От съображения за изчерпателност ще спомена в отговор на възражението на австрийското правителство, според което австрийският Verfassungsgerichtshof е отхвърлил като неоснователни съмненията на запитващата юрисдикция относно съвместимостта на спорната национална разпоредба с гарантирания от конституцията принцип на равно третиране, който обхваща и забраната за дискриминация, основана на пола, че това обстоятелство не се отразява по никакъв начин върху настоящото преюдициално производство, тъй като в него става въпрос единствено дали правото на Съюза допуска такава разпоредба. Съгласно постоянната практика на Съда, за да се гарантира предимството на правото на Съюза, функционирането на тази система на сътрудничество изисква националният съд да може да сезира Съда с всеки преюдициален въпрос, който счита за необходим, и във всеки момент от производството, който според него е подходящ, включително след приключването на производството за инцидентен контрол за конституционност [17].

Б — *По първия преюдициален въпрос*

55. Както става ясно от поясненията на запитващата юрисдикция, между страните по главното производство няма спор, че в качеството си на получаващо пенсия лице жалбоподателката по главното производство попада в приложното поле ratione personae на Директива 79/7, а спорните

17 — Вж. Решение от 22 юни 2010 г. по дело Melki и Abdeli (C-188/10 и C-189/10, Сборник, стр. I-5667, точка 52).

разпоредби попадат в нейното приложно поле ratione materiae. Между страните обаче е спорно дали системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно пенсионното осигуряване, попада в обхвата на забраната за дискриминация в член 4, параграф 1 от Директива 79/7 [18].

56. От участниците в преюдициалното производство единствено Ирландия, изглежда, застъпва по-различно становище относно приложното поле ratione materiae на Директива 79/7 спрямо случая по главното производство. Поради това в съображенията си ще се спра отделно на този аспект. За целта отначало трябва да бъде разгледан въпросът дали спорното адаптиране на пенсиите представлява законоустановена схема, която осигурява закрила срещу някой от рисковете, посочени в член 3, параграф 1 от Директива 79/7. Както Съдът вече е установил, дадено обезщетение попада в приложното поле на тази директива само ако е включено в законоустановена схема, която осигурява закрила срещу някой от посочените рискове, представлява част от такава схема или е форма на социално подпомагане, преследващо същата цел [19]. С други думи, обезщетението трябва да е пряко и ефективно свързано със закрилата срещу някой от рисковете, посочени в член 3, параграф 1 [20].

57. Във връзка с това трябва да се отбележи, че тази разпоредба от Директивата, наред с другото, сред тези рискове изрично посочва и „старост“. Към тези законоустановени схеми, които осигуряват закрила срещу подобни рискове, безспорно на първо място спада пенсията за осигурителен стаж и възраст, каквато жалбоподателката по главното производство получава на законно основание. Към тях обаче неминуемо се причисляват и периодични увеличения на пенсиите за осигурителен стаж и възраст като разглежданото в случая адаптиране на пенсиите, които по данни на запитващата юрисдикция [21] имат за цел гарантиране на стойността на пенсиите и запазване на тяхната покупателна стойност, още повече че според твърденията на австрийското правителство [22] законодателната цел на подобни мерки е на бенефициерите да бъде осигурена закрила срещу риска, обичайно свързан с напредването на възрастта, а именно бедността сред възрастните хора. Чрез адаптирането спрямо съответния индекс на потребителските цени трябвало да се избегне намаляването на необходимите за издръжка на живота приходи, респ. на покупателната способност, която те гарантират. Следователно за тълкуването на Директивата е ирелевантен фактът, че адаптирането на пенсиите не се споменава в текста ѝ, доколкото смисълът и целта на членове 3 и 4 от Директивата ясно подкрепят тълкуване, според което такова адаптиране на

18 — Вж. стр. 7 от акта за преюдициално запитване.

19 — Вж. Решение от 24 юни 1986 г. по дело Drake (150/85, Recueil, стр. 1995, точка 21), Решение от 4 февруари 1992 г. по дело Smithson (C-243/90, Recueil, стр. I-467, точка 12) и Решение от 16 юли 1992 г. по дело Jackson и Cresswell (C-63/91 и C-64/91, Recueil, стр. I-4737, точка 15).

20 — Вж. Решение от 11 юли 1996 г. по дело Atkins (C-228/94, Recueil, стр. I-3633). Вж. *Egger*, J. Das Arbeits- und Sozialrecht der EU und die österreichische Rechtsordnung, 2. ed., Wien, 2005, p. 323.

21 — Вж. стр. 16 от акта за преюдициално запитване.

22 — Вж. стр. 18 от писменото становище на австрийското правителство.

пенсиите също попада в приложното поле ratione materiae на Директивата. Трудно би могло да се обоснове наличието на съществена разлика между пенсията за осигурителен стаж и възраст и последващото ѝ адаптиране, след като адаптирането в крайна сметка представлява просто преизчисляване на първоначалната стойност. Както Комисията [23] правилно пояснява, увеличението на пенсиите като законова мярка за гарантиране на тяхната стойност е само модалитет при изчисляването на пенсиите за определена година.

58. В подкрепа на тази теза може да се посочи, че предоставената първоначално като месечна пенсия сума се използва като основа за изчисляване на процентно увеличение, но освен това трябва още да се има предвид, че първоначалната функция на пенсията за осигурителен стаж и възраст, а именно закрила срещу рискове, свързани с възрастта, се запазва непроменена и след адаптирането. За разлика от приетото от Ирландия [24], последващото адаптиране не променя правния характер на правото на получаващото пенсия лице. Следователно системата за увеличение на пенсиите е пряко и ефективно свързана със закрила срещу някой от рисковете, посочени в член 3, параграф 1. Извършеното от Ирландия сравнение със системата за социално подпомагане (Income Support) в Обединеното кралство, която е предмет на разглеждане по делата Jackson и Cresswell [25], е погрешно, тъй като в тези случаи социалното подпомагане се изразява в плащания, които безусловно представляват социална помощ за лица с ниски доходи. Тя е предоставяна в определени ситуации от личен характер на лица, чиито средства не достигат за покриване на нуждите им по смисъла на националното право. Съдът логично е установил, че член 3, параграф 1 от Директива 79/7 не намира приложение спрямо подобни плащания [26]. Във всички случаи обаче в главното производство не е налице такова положение. При адаптирането на пенсиите, за което става дума в настоящото дело, по-скоро става дума, както е видно и от самото му название, за последващо коригиране на първоначалния размер на пенсиите, за да бъдат те съобразени с променените обстоятелства.

59. Съответно адаптирането на размера, подобно на първоначалното определяне на пенсията за осигурителен стаж и възраст, също трябва да се разбира като „изчисляване на обезщетенията“ по смисъла на член 4, параграф 1 от Директивата. Едно по-различно схващане в крайна сметка би довело дотам да се приеме, че е налице празнина в Директивата или да се предположи, че законодателят на Съюза е искал да избегне дискриминацията между мъже и жени при първоначалното определяне на пенсията за осигурителен стаж и възраст, но не и при последващото ѝ годишно адаптиране. Подобно заключение не може да бъде възприето с оглед на

23 — Вж. точка 18 от писменото становище на Комисията.

24 — Вж. точка 37 и сл. от писменото становище на Ирландия.

25 — Решение по дело Jackson и Cresswell (посочено по-горе в бележка под линия 19).

26 — Пак там (точка 22).

целта, спомената в първо съображение от Директивата, за прилагане на принципа на равното третиране в сферата на социалното осигуряване. От това следва, че доводите на Ирландия следва да се отхвърлят.

60. След всичко казано дотук член 4 от Директива 79/7 трябва да се тълкува в смисъл, че системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно пенсионното осигуряване, попада в обхвата на забраната за дискриминация, съдържаща се в параграф 1 от тази разпоредба.

B — *По втория преюдициален въпрос*

1. Общи положения

61. Както правилно пояснява всички участници в производството, в областта на социалната политика държавите членки разполагат с широка свобода на преценка, по-конкретно по отношение на вида на мерките за социална закрила и конкретните детайли във връзка с прилагането им [27]. Тази свобода на преценка обаче не е неограничена, доколкото правото на Съюза все пак поставя принципни ограничения пред държавите членки, които те трябва да съблюдават в законодателната практика. Съгласно съдебната практика на Съда член 4, параграф 1 от Директива 79/7 представлява подобно ограничение [28]. Тази разпоредба от Директивата всъщност предвижда забрана на пряката или непряката дискриминация, основана на пола, в рамките на различни хипотези, свързани с предоставянето на социалноосигурителни обезщетения. След като по-горе вече бе установено, че спорното адаптиране на пенсиите трябва да се разглежда като „изчисляване на обезщетенията“ по смисъла на тази разпоредба, по-нататък трябва да бъде установено дали в случая по главното производство е налице дискриминация.

2. Неутрално формулирана разпоредба

62. Както вече бе споменато, пряка дискриминация поначало е изключена, тъй като увеличението на пенсиите се предоставя на всички получаващи пенсии лица

27 — Вж. Решение от 8 февруари 1996 г. по дело Laperre (C-8/94, Recueil, стр. I-273, точка 18), Решение от 14 декември 1995 г. по дело Nolte (C-317/93, Recueil, стр. I-4625, точка 33), Решение от 19 ноември 1992 г. по дело Molenbroek (C-226/91, Recueil, стр. I-5943, точка 15) и Решение от 7 май 1991 г. по дело Комисия/Белгия (C-229/89, Recueil, стр. I-2205, точка 19).

28 — Вж. Решение от 9 февруари 1999 г. по дело Seymour-Smith и Perez (C-167/97, Recueil, стр. I-623, точки 74 и 75), Решение по дело Kutz-Bauer (посочено по-горе в бележка под линия 10, точки 55—57), Решение от 11 септември 2003 г. по дело Steinicke (C-77/02, Recueil, стр. I-9027, точка 63) и Решение от 18 януари 2007 г. по дело Confédération générale du travail и др. (C-385/05, Сборник, стр. I-611, точки 28 и 29).

без оглед на пола им. Впрочем тази констатация не е оспорена от нито един от участниците в производството.

63. Спорните национални разпоредби, на които се основава това правило, нямат за цел — поне явно — неблагоприятно третиране на група лица от определен пол. Системата на адаптиране на пенсиите за 2008 г. по-скоро изхожда от разпределянето на получаващите пенсии лица в различни категории, които се различават според размера на пенсиите и за които се предвижда съответно различно адаптиране, било то като процент или фиксирана сума. От решението на австрийския Verfassungsgerichtshof от 24 септември 2009 г. относно конституционосъобразността на адаптирането на пенсиите за 2008 г., на което се позовава в изявленията си австрийското правителство, става ясно, че тази класификация се основава на принципа на „разпределението по социални показатели“ и води началото си от споразумение между австрийското правителство и австрийския Съвет по въпросите на възрастното поколение (Österreichischer Seniorenrat) — органът, който защитава интересите на пенсионерите в тази държава членка. Като препраща към законодателната история на тази реформа и към съществените съображения, залегнали в основата ѝ, в крайна сметка австрийското правителство се позовава на своята свобода на преценка при адаптирането на пенсиите. В резултат, във всички случаи може да се приеме, че спорните национални разпоредби, на които се основава тази разпоредба, са „неутрално формулирани“ по смисъла на съдебната практика [29], с което по принцип същевременно е изпълнена първата предпоставка за наличие на непряка дискриминация.

64. Остава да се провери дали е налице непряка дискриминация. Според постоянната съдебна практика непряка дискриминация по смисъла на член 4, параграф 1 от Директива 79/7 съществува, когато дадена национална мярка, която при все че е формулирана неутрално, без да е свързана пряко с критерия за пол, на практика засяга неблагоприятно много по-голям процент от представителите на единия пол, освен ако тази мярка не е обоснована с обективни фактори, които нямат нищо общо с дискриминация, основана на пола [30]. Такъв е случаят, когато избраните средства служат за постигане на легитимна цел на

29 — Според Egger, J., цит. съч. (бележка под линия 20), стр. 323, за неутрални признаци, използвани в дадена разпоредба, могат да се считат например „работа при непълно работно време“ или „минимална заетост“. В подобен смисъл също Galantino, L., цит. съч. (бележка под линия 14), стр. 194. Според *Prechal*, S. Combatting indirect discrimination in community law context, Legal issues of european integration, 1993/1, Amsterdam, p. 84 et sq., може да става дума и за други неутрални признаци, които могат да прикриват непряка дискриминация, например „възрастови ограничения“ (тъй като жените над определена възраст били заети с отглеждането на децата), „заетост при непълно работно време“ (тъй като поради домакинските си задължения жените нямали възможност да работят на пълно работно време), „образователни изисквания“ (тъй като жените по-рядко можели да си позволят да завършат висше образование), „физическа кондиция“, „географска мобилност“ и пр.

30 — Вж. например Решение по дело Jørgensen (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 29), Решение от 26 септември 2000 г. по дело Kachelmann (C-322/98, Recueil, стр. I-7505, точка 23), Решение от 9 септември 2003 г. по дело Rinke (C-25/02, Recueil, стр. I-8349, точка 33), Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 67) и Решение от 12 октомври 2004 г. по дело Wippel (C-313/02, Recueil, стр. I-9483, точка 43).

социалната политика на държавата членка, за чиито правни норми става дума, и са подходящи и необходими за постигането на тази цел [31].

65. В съответствие с това определение съответните групи проблеми трябва да бъдат разгледани в такава последователност, че първо да бъде установено дали става дума за различно третиране на мъжете и жените. Ако се приеме наличието на такова различно третиране, след това трябва да се уточни още дали то е обосновано [32].

3. Различно третиране на мъжете и жените

66. В съответствие с критериите, разработени от Съда за целите на установяването на непряка дискриминация, понататък трябва да бъде изяснено дали спорната разпоредба има „по-неблагоприятни последици“ [33] за получаващите пенсия лица от женски пол отколкото за тези от мъжки пол. Във връзка с това обаче следва да се отбележи, че Съдът не счита за съставомерна всяка незначителна разлика в третирането. Едно по-задълбочено разглеждане на досегашната съдебна практика по-скоро показва, че за да потвърди наличието на релевантна разлика в третирането, Съдът поставя условието да бъде надхвърлена определена степен на значимост [34], което означава в неблагоприятно положение да бъдат поставени „много по-голям брой“ [35] или „всъщност много по-голям процент“ [36] представители на единия пол отколкото на другия.

67. Единственият начин да се установи дали в случая по главното производство по смисъла на съдебната практика от разглежданата неблагоприятна разпоредба всъщност са засегнати „много по-голям процент“ [37] получаващи пенсии жени, отколкото мъже е да се извърши проверка на фактите, чието установяване е най-вече от компетентността на националната юрисдикция, която е запозната в нужната степен със специфичните обстоятелства.

31 — Вж. Решение по дело Roks (посочено по-горе в бележка под линия 12, точки 33 и 34), Решение по дело Nolte (посочено по-горе в бележка под линия 27, точка 28) и Решение по дело Laperre (посочено по-горе в бележка под линия 25, точка 14). *Thüsing*, G. Europäisches Arbeitsrecht, p. 69, точка 5, посочва, че институтът на непряката дискриминация, при който видимо неутрална разпоредба, критерий или практика биха поставили лицата, отличаващи се по определен признак в неблагоприятно положение спрямо други лица, освен ако тази разпоредба, критерий или практика е обективно оправдана от законната си цел и средствата за постигане на тази цел са подходящи и необходими (срв. определението по член 2, параграф 2 от Директива 2000/78 на Съвета от 27 ноември 2000 година за създаване на основна рамка за равно третиране в областта на заетостта и професиите), е разработен първоначално във връзка със свободното предоставяне на услуги, преди да бъде отнесен към дискриминацията, основана на пола, във връзка с дело Jenkins (Решение от 31 март 1981 г., 96/80, Recueil, стр. 911).

32 — Съответства като цяло на схемата за проверка, предложена от Haverkate, G./Huster, S., цит. съч. (бележка под линия 16), точка 701, стр. 399.

33 — Вж. Решение по дело Seymour-Smith и Perez (посочено по-горе в бележка под линия 28, точка 52) и Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 69).

34 — В този смисъл *Steiner*, J. The principle of equal treatment for men and women in social security, Sex equality law in the European Union, p. 123, бележка под линия 69, която посочва, че досега Съдът не е определил граница, над която действието на дадена разпоредба да се разглежда като непропорционално, при все че изглежда логично да има условие за съществено разминаване между процентните стойности.

35 — Вж. Решение от 27 октомври 1998 г. по дело Boyle и др. (C-411/96, Recueil, стр. I-6401, точка 76), Решение от 21 октомври 1999 г. по дело Lewen (C-333/97, Recueil, стр. I-7243, точка 34) и Решение от 16 юли 2009 г. по дело Gómez-Limón (C-537/07, Сборник, стр. I-6525, точка 54).

36 — Вж. посочената в бележка под линия 30 съдебна практика.

37 — Вж. Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 71).

При тълкуване на правото на Съюза Съдът може да изхожда само от фактическите обстоятелства така както те са представени в акта за преюдициално запитване и в представените пред него писмени становища [38].

68. Основните факти са обобщени още във втория преюдициален въпрос. В допълнение запитващата юрисдикция пояснява в акта за преюдициално запитване, че според нея може да става дума за различно третиране на получаващите пенсии лица, засегнати от адаптирането на пенсиите за 2008 г., доколкото пенсиите под стандартния размер на компенсиращата добавка (747 EUR) са увеличени само с 1,7 %, докато пенсиите между 747 EUR и 2 160 EUR са увеличени повече. Според представените в главното производство статистически данни 1 325 762 лица (от които 614 293 мъже и 711 469 жени), попадащи в рамките на прилагането на ASVG получават пенсии от собствена трудова дейност (лични пенсии). В групата получаващи пенсии лица общо 562 463 лица получават пенсия до 750 EUR месечно (т.нар. пенсии в минимален размер), от които 408 910 жени и 153 553 мъже. От това следвало, че в групата получаващи пенсии лица от женски пол делът на онези, чиято пенсия е под 750 EUR, е 57 %, докато делът на лицата с пенсии в минимален размер (до 750 EUR месечно) в групата получаващи пенсии лица от мъжки пол е 25 %. Така в крайна сметка процентът на жените, неблагоприятно засегнати от адаптирането на пенсиите за 2008 г., бил 2,3 пъти по-висок от този на мъжете [39].

69. С оглед на факта, че досега Съдът не е определил минимална граница, при надхвърлянето на която да се счита, че е налице непряка дискриминация, в настоящия случай според запитващата юрисдикция е наложително към него да бъде отправен въпрос относно наличието на значително по-неблагоприятно засягане на лицата от женски пол в смисъл на непряка дискриминация, основана на пола, съгласно правото на Съюза. Трябва да се съгласим със запитващата юрисдикция, че до момента Съдът не е определил правнообвързваща граница или процентна разлика, над които да се счита, че става дума за съставомерни разлики в третирането [40]. Проучването на досегашната практика на Съда във връзка с Директива 79/7 не позволява да се направят еднозначни заключения. От друга страна, в някои решения във връзка с член 141 ЕО, в които става дума за разпоредби с неблагоприятни последици за лица, работещи на непълно работно време, се посочват конкретни процентни стойности за засегнатия пол. Така например по

38 — Вж. Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 71), Решение по дело Molenbroek (посочено по-горе в бележка под линия 27, точка 12), Решение по дело Jackson и Cresswell (посочено по-горе в бележка под линия 19, точка 3) и Решение от 11 юни 1987 г. по дело Teuling (30/85, Recueil, стр. 2497, точка 14).

39 — Вж. стр. 10 от акта за преюдициално запитване.

40 — Тази преценка се споделя и от Prechal, S., цит. съч., бележка под линия 29, стр. 85 и сл. Според авторката обаче това е разбираемо, тъй като в някои от отправените до Съда преюдициални запитвания запитващите юрисдикции например вече са установили, че засегнатите от дадена мярка са „предимно жени“ или пък преюдициалните въпроси са формулирани така, че е предпоставено наличие на неравно третиране. По-нататък тя обръща внимание, че с оглед на разпределението на компетенциите между Съда и националните юрисдикции преценката на обстоятелствата по главното производство се извършва от последните. Това обаче не е пречка за Съда да им даде полезни указания за *начина*, по който да бъдат тълкувани тези факти.

дело Hill и Stapleton [41] Съдът е установил, че 99,2 % от „Clerical Assistants“, работещи на непълно работно време, както и 98 % от всички лица, заемащи длъжност като държавни служители на непълно работно време, са жени. По дело Schröder [42] делът на работещите на непълно работно време е 95 %, а по дело Voß [43] 88 % от учителите, работещи на непълно работно време в провинция Берлин, са жени. Същото се отнася и за дело Schönheit и Becker [44], където делът на жените, работещи на непълно работно време в администрацията на провинция Хесен, възлиза на 87,9 %.

70. Тези примери определено не са изцяло ирелевантни за тълкуването на Директива 79/7. В крайна сметка обаче, както изрично признава и австрийското правителство, от тях не може пряко да се изведе конкретна процентна граница, над която да се приеме, че става дума за релевантни разлики в третирането по смисъла на съдебната практика. Подобен подход би бил неудачен и с оглед на сложността на подобна преценка, още повече че могат да съществуват значителни различия между релевантните правни и фактически обстоятелства по отделните дела. В общия случай не би било възможно да се посочат точни процентни стойности, тъй като наред с тях от значение са и абсолютните стойности, и интензивността на съответните последици [45]. Поради това според мен е необходима преценка с оглед на обстоятелствата на конкретния случай, каквато Съдът извършва по всяко отделно дело в рамките на упражняването на неговата тълкувателна компетентност.

71. От друга страна, не са убедителни възраженията на австрийското правителство [46] срещу отхвърляне на значението на процентното съотношение между засегнатите лица от двата пола. Що се отнася до изразените от него опасения от накърняване на автономията на държавите членки при определяне на социалната им политика, то пропуска да отбележи, на първо място, че при този подход става дума само за въпрос, който логично трябва да бъде изяснен предварително, а именно дали е налице различно третиране на двата пола, без то само по себе си безусловно да предполага забранена дискриминация. Както ясно следва от цитираната постоянна съдебна практика на Съда, забранена дискриминация има само ако въпросната мярка не може да бъде обоснована с обективни фактори, които нямат нищо общо

41 — Решение от 17 юни 1998 г. по дело Hill и Stapleton (C-243/95, Recueil, стр. I-3739).

42 — Решение от 10 февруари 2000 г. по дело Schröder (C-50/96, Recueil, стр. I-743).

43 — Решение от 6 декември 2007 г. по дело Voß (C-300/06, Сборник, стр. I-19573).

44 — Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 35).

45 — В този смисъл Haverkate, G./Huster, S., цит. съч. (бележка под линия 16), точка 706, стр. 400.

46 — Вж. точка 22 от писменото становище на австрийското правителство.

с дискриминация, основана на пола [47]. На второ място, то не отчита вече споменатия факт, че признатата както в Договорите, така и в практиката на Съда законодателна компетентност на държавите членки в областта на социалната политика има своите граници, които наред с другото намират израз и в принципа на равно третиране. Затова Съдът с право не пропуска да подчертае, че упражняването на тази компетентност не може да води до обезсмисляне на подобен основополагащ принцип на правото на Съюза [48].

72. Що се отнася до ключовия въпрос дали в случая по главното производство е надхвърлена определена степен на значимост, според мен в крайна сметка трябва да се отговори утвърдително, при положение че делът на получаващите пенсии в минимален размер лица от женски пол, чиито пенсии са увеличени само с 1,7 % (в сравнение с пенсиите между 747 EUR и 2160 EUR) е над два пъти по-голям от този на получаващите пенсии в минимален размер лица от мъжки пол. Следователно жените са преобладаващата част от лицата с право на пенсии, в чието изплащане австрийската държава има минимално участие (без да се отчита компенсиращата добавка), което от своя страна навежда на мисълта за разлика в третирането. Затова считам за основателни съмненията на запитващата юрисдикция, че става дума за разлика в третирането.

73. Този извод е верен, ако се изхожда единствено от последиците от увеличението на пенсиите. Така обаче се игнорират евентуалните благоприятни последици от компенсиращата добавка, на които австрийското правителство многократно се позовава в изложението си. В досегашната си съдебна практика [49] при преценката на последиците от дадена социалнополитическа мярка Съдът клони към игнориране на другите благоприятни последици в сферата на социалното осигуряване, които

47 — В този смисъл *Bieback*, K.-J., Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts, цит. съч. (бележка под линия 13), стр. 102, който обръща внимание, че едва след като бъде разгледан въпросът за обективната обосновка и такава бъде отхвърлена, може да се потвърди нарушение на забраната за дискриминация. Затова не било правилно още при установяването на различаващи се неблагоприятни последици да се говори за дискриминация. Критерият за липса на обосновка е част от фактическия състав на забраната за дискриминация.

48 — Вж. съдебната практика, посочена в бележка под линия 28.

49 — Вж. Решение от 17 май 1990 г. по дело Barber (C-262/88, Recueil, стр. I-1889, точка 34). В него Съдът взема отношение по начина, по който националните юрисдикции трябва да подхождат при разглеждане на въпроса дали в конкретния случай е спазен принципът за равно заплащане съгласно член 141 ЕО. Според Съда съдебният контрол би бил труден и това съответно би намалило практическата ефективност на член 141 ЕО, ако националните юрисдикции бяха длъжни да оценяват и сравняват цялата съвкупност от различни възнаграждения, получавани от работници от мъжки или женски пол в конкретния случай. Според Съда истинска прозрачност, която да позволява ефективен контрол, може да бъде осигурена само ако принципът за равно заплащане важи *за всяка съставна част от възнагражденията*, получавани от работници от мъжки или женски пол.

компенсират неблагоприятните ефекти [50]. Вместо това той изхожда единствено от последиците от конкретната отделно разглеждана мярка. Подобен подход по принцип не позволява в рамките на разглеждането на ситуация, свързана с разлики в третирането, освен увеличението на пенсиите да бъдат взети предвид и последиците от компенсиращата добавка. Освен това въобще не следва да бъде разглеждано обстоятелството, изтъкнато в съдебното заседание от австрийското правителство, че според националното право в областта на данъчното облагане се облагат само доходи над 1 000 EUR, което, както се твърди, водело до финансово по-благоприятно положение на лицата, получаващи пенсии в минимален размер, спрямо лицата, получаващи по-високи пенсии.

74. Не е необходимо обаче да се изяснява дали този подход трябва да бъде следван и занапред, тъй като в крайна сметка за преценката на случая по главното производство те по същество водят до едно и също заключение. Ще обоснова това по-нататък, като включа в анализа си последиците от компенсиращата добавка от съображения за изчерпателност. Ако се вземат под внимание и предоставените от запитващата юрисдикция статистически данни за броя на лицата от групата на получаващите пенсии в минимален размер, които нямат право на компенсираща добавка (например защото се отчитат другите доходи на съпруга на лицето, с който то живее в едно домакинство) и поради това не могат да се възползват от увеличаването на стандартния размер на компенсиращата добавка в рамките на адаптирането на пенсиите за 2008 г., се налага изводът, че явно преобладава делът на получаващите пенсия лица от женски пол [51]. Запитващата юрисдикция изрично подчертава това в акта за преюдициално запитване [52].

75. Следователно, ако се изхожда от двата критерия (получаване на ниска пенсия, неполучаване на компенсираща добавка), в крайна сметка се оказва, че преобладаващата част от засегнатите лица са жени. Оттук може да се заключи, че предоставянето на компенсираща добавка не премахва нито неблагоприятните последици за жените спрямо групата лица с по-високи пенсии, нито разликите в третирането спрямо получаващите пенсии в минимален размер лица от мъжки пол. Затова, както счита и запитващата юрисдикция, ако относително малкото увеличение на ниските пенсии в сравнение с пенсиите в размер между 747 EUR и 2160 EUR се приеме за неблагоприятна последица, то фактът, че получаващите пенсии лица са предимно жени, трябва да се разглежда като проява на неравенство между половете.

50 — Очевидно Haverkate, G./Huster, S., цит. съч. (бележка под линия 16), точка 703, стр. 400, също възприемат това разбиране на съдебната практика. В този смисъл те споменават, че досега Съдът е отхвърлял възможността дадена неблагоприятна последица да бъде компенсирана с други благоприятни последици в сферата на социалното осигуряване.

51 — Ако изхождаме от статистическите данни на запитващата юрисдикция, засегнати са 47 % от получаващите пенсия лица от женски пол (336 305 от общо 711 469) и 14 % от получаващите пенсия лица от мъжки пол (89 387 от общо 614 293).

52 — Вж. стр. 15 от акта за преюдициално запитване.

4. Междинно заключение

76. Като междинно заключение следва да се отбележи, че е налице неравенство между половете. За непряка дискриминация обаче може да става дума, ако липсва обективна обосновка за това. Ако обаче се приеме предположението на запитващата юрисдикция, съдържащо се във втория преюдициален въпрос, че в случая по главното производство липсват обективни съображения, обосноваващи съответните разлики в третирането, следва логичният извод, че спорната разпоредба, от която произтичат разликите в третирането, е дискриминационна по смисъла на член 4, параграф 1 от Директива 79/7 и съответно противоречи на тази разпоредба на Директивата.

77. Следователно на втория преюдициален въпрос трябва да се отговори, че член 4 от Директива 79/7 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба относно годишното адаптиране на пенсиите, съгласно която за определена група лица, получаващи пенсии в минимален размер, се предвижда потенциално по-малко увеличение в сравнение с други получаващи пенсия лица, доколкото тази разпоредба засяга неблагоприятно 25 % от получаващите пенсия лица от мъжки пол и 57 % от получаващите пенсия лица от женски пол, без да е налице обективна обосновка за това.

Г — *По третия преюдициален въпрос*

5. Обосноваване на разликите в третирането

а) Наличие на съображения за обосноваване

78. Дали в случая по главното производство обаче действително липсва обективна обосновка, може да бъде изяснено едва при разглеждането на третия преюдициален въпрос, който експлицитно повдига този правен въпрос.

79. От една страна, в постоянната си съдебна практика Съдът действително приема, че в крайна сметка националната юрисдикция, която е единствено компетентна да даде оценка на фактическите обстоятелства и тълкуване на националното право, трябва да установи дали и доколко дадена законова разпоредба, която, макар и прилагана без оглед на пола, все пак води до засягане на значително по-голям процент жени отколкото мъже, може да бъде обоснована с обективни съображения, които нямат нищо общо с дискриминация,

основана на пола [53]. От друга страна обаче, в съдебната практика се пояснява, че Съдът трябва да предостави полезен отговор на запитващата юрисдикция и затова е компетентен въз основа на преписката по главното производство и на представените пред него писмени и устни становища да дава указания, които да ѝ позволят да се произнесе, при това независимо от факта че в рамките на преюдициалното производство всъщност запитващата юрисдикция е тази, която трябва да прецени дали в конкретния случай, с който е сезирана, са налице подобни обективни фактори [54].

80. По принцип държавата членка, която е приела дадена разпоредба, или страната по главното производство, която се позовава на нея, трябва да докаже пред националната юрисдикция, че тази разпоредба може да бъде обоснована с обективни съображения, които нямат нищо общо с дискриминация, основана на пола [55]. Както Съдът е изяснил в своето Решение по дело Schönheit и Becker [56], разлики в третирането между мъжете и жените могат да бъдат обосновани и с други съображения, различни от посочените при приемане на разпоредбата, от която произтичат. В акта за преюдициално запитване националната юрисдикция посочва редица съображения за обосноваване [57], на които ответникът Pensionsversicherungsanstalt се позовава в рамките на главното производство. За целите на настоящото преюдициално производство австрийското правителство имплицитно възприема тези доводи, вземайки отношение по въпроса за съображенията за обосноваване в качеството си на конституционен представител на Република Австрия. Като съображения за обосноваване на разликите в третирането се посочват по-ниската пенсионна възраст на жените, по-дългият период, през който те получават пенсия, и извънредното увеличение на стандартните размери на компенсиращата добавка.

81. За целите на настоящото преюдициално запитване по-нататък ще бъде разгледано дали тези съображения могат да бъдат считани за обективни фактори по смисъла на съдебната практика, които обосновават разлики в третирането. По-нататък следва да се уточни дали те са необходими и подходящи за постигане на преследваната с пенсионната реформа цел за запазване на покупателната стойност на пенсиите за осигурителен стаж и възраст. Според практиката на Съда дадена мярка е подходяща за постигането на посочената цел, ако действително отговаря на задачата за съгласуваното и систематичното ѝ

53 — Вж. Решение от 13 юли 1989 г. по дело Rinner-Kühn (171/88, Recueil, стр. 2743, точка 15), Решение по дело Seymour-Smith и Perez (посочено по-горе в бележка под линия 28, точка 67) и Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 82).

54 — Вж. Решение от 7 март 1996 г. по дело Freers и Speckmann (C-278/93, Recueil, стр. I-1165, точка 24), Решение по дело Seymour-Smith и Perez (посочено по-горе в бележка под линия 28, точка 68), Решение по дело Kutz-Bauer (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 52) и Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 83).

55 — Вж. Решение по дело Seymour-Smith и Perez (посочено по-горе в бележка под линия 28, точка 69), Решение по дело Kutz-Bauer (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 62) и Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 87).

56 — Решение по дело Schönheit и Becker (посочено по-горе в бележка под линия 12, точка 86).

57 — Както правилно пояснява *Bieback*, K.-J. Die mittelbare Diskriminierung wegen des Geschlechts, цит. съч. (бележка под линия 13), стр. 98, Съдът, за разлика от националния конституционен съд, дори и само поради процесуалната специфика не е в състояние да разгледа всички възможни съображения за обосноваване, а трябва да се концентрира върху съображенията, представени от участниците в производството.

постигане [58]. Дадена мярка е необходима, ако именно тя, сред всички други подходящи за постигане на преследваната цел мерки, засяга в най-малка степен въпросния интерес или въпросното благо [59]. Непропорционално ограничение на правото на равно третиране има, ако въпреки приноса си за постигане на целта от общ интерес, националната мярка би довела до прекомерно засягане на правото на равно третиране.

с принципа на осигуряване пенсия следва да бъде по-ниска.

б) Разглеждане на съображенията за обосноваване

i) По-ниска пенсионна възраст на жените

82. Като съображение за обосноваване ответникът по главното производство посочва, че поради по-ниската пенсионна възраст на жените броят на месеците осигурителен стаж, които се отчитат при изчисляването на пенсиите им, е доста по-малък, така че изчислената в съответствие

83. Решението на дадена държава членка да определи различна пенсионна възраст за мъжете и жените по принцип е решение на национално равнище, което не противоречи на Директива 79/7, тъй като член 7, параграф 1 изрично предоставя на държавите членки правото да изключват този аспект от приложното поле на Директивата [60]. Що се отнася до самия въпрос за обосновката, трябва да се съгласим със запитващата юрисдикция, че съгласно структурните принципи на финансираните от вноски осигурителни схеми по принцип може да бъде обективно обосновано обезщетенията в рамките на тези схеми да бъдат обвързани с размера и периода на плащане на осигурителните вноски. С оглед на обстоятелството, че по данни на запитващата юрисдикция системата на австрийското законодателство очевидно също се основава на концепцията за финансиране на пенсионното осигуряване от вноски, възможността осигурените лица от женски пол поради по-малкия размер на вноските им и свързания с по-ниската пенсионна възраст по-кратък период на плащане на тези вноски да получават по-ниски пенсии, отколкото осигурените

58 — Вж. Решение от 11 март 2010 г. по дело Attanasio Group (C-384/08, Сборник, стр. I-2055, точка 51) и Решение от 17 ноември 2009 г. по дело Presidente del Consiglio dei Ministri (C-169/08, Сборник, стр. I-10821, точка 42).

59 — Решение от 11 юли 1989 г. по дело Schräder (265/87, Recueil, стр. 2237, точка 21). Според Prechal, S., цит. съч. (бележка под линия 29), стр. 89, при проверката за обосновка на непряката дискриминация трябва да се разгледа въпросът дали не е било възможно преследваната цел да бъде постигната по по-малко дискриминационен или недискриминационен начин.

60 — В този смисъл *Guggenbühl*, A./*Leclerc*, S. Droit social européen des travailleurs salariés et indépendants, Brüssel, 1995, p. 466.

лица от мъжки пол, изглежда обективно оправдана.

84. Както обаче правилно отбелязват запитващата юрисдикция [61] и Комисията [62], не става ясно каква е връзката между зависимостта на пенсионното осигуряване от вноските, от една страна, и извънредното увеличение на пенсиите, което засяга неблагоприятно получаващите пенсии в минимален размер лица, от друга страна. На практика от изявленията на запитващата юрисдикция е видно, че спорното годишно адаптиране на пенсиите не представлява част от обезщетението, чийто размер зависи от размера и периода на плащане на изплатените до момента осигурителни вноски. Напротив, годишното адаптиране на пенсиите, както вече бе пояснено, се основава на идеята за запазване на покупателната стойност на пенсиите чрез адаптирането им спрямо потребителските цени. Не става ясно обаче защо не се цели и запазване на покупателната стойност на по-ниските по размер поради по-краткия период на осигуряване пенсии на жените. Както е видно от акта за преюдициално запитване, извънредното увеличение не засяга единствено пенсиите под стандартния размер на компенсиращата добавка. Като се отчете освен това и фактът, че по-краткият период на осигуряване на жените намира отражение и в по-ниския размер на предоставяните им пенсии за осигурителен стаж и възраст, няма обективно основание това да става повод получаващите пенсии в минимален размер лица от женски пол да бъдат ощетявани още веднъж, като им се отказва извънредно увеличение на пенсиите.

85. Поради това по-краткият период на плащане на осигурителни вноски от получаващите пенсии лица от женски пол, свързан с по-ниската им пенсионна възраст, не може да обоснове предвиденото в рамките на увеличението на пенсиите по-малко увеличение на ниските пенсии и произтичащите от това неблагоприятни последици за получаващите пенсия в минимален размер лица от женски пол.

ii) По-дълъг период, през който жените получават пенсия

86. Като следващо съображение за обосноваване на разликите в третирането се посочва по-дългият период, през който жените получават пенсия поради по-високата очаквана продължителност на живота при жените. Според съдебната практика на Съда [63], за да бъде обосновано, неблагоприятното засягане на даден пол трябва да се базира на обективно и принципно съображение, „което няма нищо общо с пола“. За разлика от становището на запитващата юрисдикция [64] и на Комисията [65] обаче,

61 — Вж. стр. 13 от акта за преюдициално запитване.

62 — Вж. точка 34 и сл. от писменото становище на Комисията.

63 — Вж. точка 64 от настоящото заключение и посочената в бележка под линия 30 съдебна практика.

64 — Вж. стр. 14 от акта за преюдициално запитване.

65 — Вж. точка 41 от писменото становище на Комисията.

това съображение за обосноваване не е нелегитимно поради самия факт че средната продължителност на живота при жените е по-висока отколкото при мъжете, поради което, изхождайки от този критерий, е възможно те да се окажат мнозинство. Този аспект може да бъде от значение за установяването на разлики в третирането, но не предрешава въпроса за обосновката, който трябва да бъде разгледан отделно. Във връзка с това очакваната продължителност на живота сама по себе си трябва да се счита за фактор, който не е обективен и принципен по смисъла на съдебната практика.

87. Във връзка с това трябва да се отбележи, че действително в Решение по дело Neath [66] и в Решение по дело Coloroll Pension Trustees [67] Съдът отбелязва, че различната очаквана продължителност на живота на мъжете и жените е един от актюерските фактори, на които се основава финансирането на спорните по тези дела пенсионни системи. Съдът обаче не се е произнесъл относно съвместимостта на този фактор със забранената от правото на Съюза дискриминация, основана на пола [68]. В тези две решения Съдът само мимоходом посочва, че плащаните от работниците вноски по професионални пенсионни схеми, които попадат в приложното поле на член 119, параграф 1 от Договора за ЕИО, трябва да са еднакви за всички работници, мъже и жени, тъй като тези вноски са съставна част от заплащането [69]. Тази констатация обаче сама по себе си не позволява да се направят изводи дали Съдът разглежда очаквана продължителност на живота като фактор, който не е обективен или принципен при изчисляването на пенсиите за осигурителен стаж и възраст.

88. В крайна сметка обаче изясняването на този въпрос не е необходимо за целите на настоящото производство, тъй като очевидно липсва връзка между периода на получаване на пенсия за осигурителен стаж и възраст, от една страна, и невключването на групата получаващи пенсии в минимален размер лица от женски пол от извънредното увеличение на пенсиите, от друга страна. Това е видно от самия факт, че групата получаващи пенсии лица, които получават извънредно увеличение на пенсиите, също включва жени, на които това извънредно увеличение се предоставя не поради разлики в очакваната продължителност на живота спрямо получаващите пенсии в минимален размер лица от женски пол, а защото техните пенсии за осигурителен стаж и възраст поначало са по-високи. Както вече бе споменато обаче, не става ясно защо не се цели и запазване на покупателната стойност на ниските пенсии. Следователно по-дългият период, през който жените получават пенсия, не

66 — Решение от 22 декември 1993 г. по дело Neath (C-152/91, Recueil, стр. I-6935, точка 24).

67 — Решение от 28 септември 1994 г. по дело Coloroll Pension Trustees (C-200/91, Recueil, стр. I-4389, точка 74).

68 — Вж. точка 55 от заключението на генералния адвокат Kokott от 30 септември 2010 г. по дело Association Belge des Consommateurs Test-Achats и др. (решението е посочено по-горе в бележка под линия 14).

69 — Решение по дело Neath (посочено по-горе в бележка под линия 66, точка 31, второ изречение) и Решение по дело Coloroll Pension Trustees (посочено по-горе в бележка под линия 67, точка 80, второ изречение).

може да служи като съображение за обосноваване на разлики в третирането.

iii) Извънредно увеличение на стандартния размер на компенсиращата добавка

89. Накрая трябва да бъде разгледан и въпросът дали предвиденото в рамките на адаптирането на пенсиите за 2008 г. помалко увеличение на минималните пенсии и произтичащите от това по-неблагоприятни последици за получаващите пенсии лица от женски пол при индексирането на пенсиите може да бъде обосновано с едно по-високо от пропорционалното увеличение на стандартния размер на компенсиращата добавка.

— Наличие на легитимна цел на социалната политика

90. Обосновката на дадена мярка, наред с другото, трябва да бъде разглеждана и с оглед на нейната съгласуваност със същинската законодателна цел на разпоредбата, на която всъщност тя трябва да служи [70]. В този смисъл, преди да разгледам това съображение за обосноваване, е необходимо накратко да припомня законодателните цели на спорните разпоредби.

91. Като цел на увеличението на пенсиите австрийското правителство посочва необходимостта от запазване на покупателната им стойност, което само по себе си трябва да се приеме за легитимна цел на социалната политика. Трябва да се разграничава същинското увеличение на пенсиите от механизма на компенсиращите добавки, чиято функция според твърденията на австрийското правителство се състои в подпомагане на онези получаващи пенсии лица, чиито пенсии са в нисък размер, например поради краткия период на плащане на осигурителни вноски или поради по-ниски доходи по време на трудовия им живот [71]. Системата на компенсиращите добавки се финансира с публични средства. Затова в своето Решение по дело Skalka [72] Съдът е установил, че компенсиращата добавка има характер на социална помощ и я е определил като специално обезщетение, независещо от осигурителните вноски, по смисъла на член 4, параграф 2а от Регламент № 1408/71. Доколкото компенсиращата добавка има характер на социална помощ, поради това че при недостатъчна пенсия трябва да осигури

70 — Съдът наскоро е обърнал внимание на изискването за съгласуваност в своето Решение по дело Association Belge des Consommateurs Test-Achats и др. (посочено по-горе в бележка под линия 14, точка 21) във връзка с дейността по регулиране на законодателя на Съюза.

71 — Вж. точка 8 и сл. от писменото становище на австрийското правителство.

72 — Решение от 29 април 2004 г. по дело Skalka (C-160/02, Recueil, стр. I-5613, точки 26 и 30).

определен жизнен минимум, тя преследва цел на социалната политика, която също трябва да бъде призната за легитимна.

— Подходящ характер на мерките за постигане на поставените цели

По взаимовръзката между увеличението на пенсиите и компенсиращата добавка

92. Третият преюдициален въпрос засяга обосноваването на разлики в третирането с оглед на сложното взаимодействие между увеличението на пенсиите и компенсиращата добавка. Както вече бе споменато [73], досега при преценката на последиците от дадена социалнополитическа мярка Съдът не отчита другите благоприятни последици в сферата на социалното осигуряване, които компенсират неблагоприятните ефекти. Въпреки че, както австрийското правителство убедително пояснява [74], увеличението на пенсиите и на компенсиращата добавка всъщност представляват два различни инструмента на националната социална политика, които се отразяват по различен начин върху пенсиите за осигурителен стаж и възраст, все пак между тях съществува взаимовръзка, която трябва да бъде взета предвид при разглеждането на обосновката. В подкрепа на необходимостта от отчитане на последиците от компенсиращата добавка не на последно място говори обстоятелството, че в третия си преюдициален въпрос запитващата юрисдикция изрично призовава Съда към това. Тази молба трябва да бъде уважена. Съответно по-нататък ще бъде разгледано цялостното отражение на двата инструмента.

Липса на съгласуваност поради смесването на различни инструменти на социалната политика

— Различия в правния характер на двата инструмента

93. Съществуват съмнения по отношение на подходящия характер на съответните мерки и особено на тяхната съгласуваност спрямо съответните цели, доколкото те се различават по своя правен характер и поради това не могат да бъдат приети за взаимозаменяеми.

94. Досега в своите решения по дело Teuling [75] и Molenbroek [76] Съдът по принцип е приел, че национални разпоредби за социално подпомагане, които осигуряват

73 — Вж. точка 73 от настоящото заключение.

74 — Вж. точка 11 и сл. от писменото становище на австрийското правителство. Вж. освен това стр. 34 от решението на австрийския Verfassungsgerichtshof от 24 септември 2009 г., който застъпва становището, че „като неразделна част от пенсионната схема в рамките на задължителното социално осигуряване компенсиращата добавка трябва да бъде взета предвид при проверката за конституционосъобразността на разпоредбите в тази област“.

75 — Посочено по-горе в бележка под линия 38.

76 — Посочено по-горе в бележка под линия 27.

подходящ жизнен минимум на правоимащите лица и по изключение не допускат плащания, когато заявителят разполага с достатъчни доходи, например такива на съпруга си, не противоречат на Директива 79/7, включително и когато повечето получатели на подобни плащания са мъже [77]. Независимо от това следва да се отбележи, че в тези случаи неизменно става дума за мерки, чиято цел е да се осигури на правоимащите лица доход в размер на социалния минимум [78]. Затова тези мерки по същество имат характер на социална помощ. Съдът е обосновал легитимността на тази цел с това, че „предоставянето на доход в размер на социалния минимум е неотменим елемент на социалната политика на държавите членки и те разполагат със съответна свобода на преценка по отношение на вида на мерките за закрила и конкретните детайли във връзка с прилагането им“ [79].

— Липса на взаимозаменяемост между мерките

95. Разпоредбите за социално подпомагане, разгледани от Съда във връзка с въпросните дела, показват сходство със спорната компенсираща добавка дотолкова доколкото се отличават със своя характер на социална помощ. За целите на настоящото производство обаче позоваването на тази съдебна практика определено би могло да обоснове отпадането на компенсиращата добавка поради достатъчни доходи на съпруга, какъвто е случаят с жалбоподателката по главното производство, но не и изключването от извънредно адаптиране на пенсиите на лицата, получаващи пенсии в минимален размер, за което всъщност става дума в случая. Затова посочената съдебна практика не може да бъде отнесена пряко към случая по главното производство.

96. С други думи, наличието на достатъчни финансови средства с оглед на тази съдебна практика би могло да бъде изтъкнато като съображение за обосноваване на отказа за компенсиращата добавка, но не и на отказа за извънредно адаптиране на пенсиите, тъй като последната мярка няма характер на социална помощ и правното ѝ естество е коренно различно.

97. Като следващ довод против съгласуваността на мерките може да бъде посочена и разликата в законодателните цели, които преследват и което допълнително потвърждава, че те не могат да бъдат считани за взаимозаменяеми.

98. Запитващата юрисдикция изразява съмнения дали извънредното увеличение на стандартния размер на компенсиращата добавка изобщо може да бъде изтъкнато като обективно съображение за

77 — Решение по дело Teuling (посочено по-горе в бележка под линия 38, точка 14) и Решение по дело Molebroek (посочено по-горе в бележка под линия 27, точка 20).

78 — Вж. Решение по дело Molebroek (посочено по-горе в бележка под линия 27, точка 14).

79 — Пак там (точка 15).

обосноваване, тъй като тази мярка всъщност служи на целта повече получаващи пенсии лица да се ползват от компенсиращата добавка, вместо да им бъде осигурено извънредно адаптиране на пенсиите. По данни на австрийското правителство с тази мярка националният законодател е искал да осигури на получаващите пенсии лица, чиито доходи дотогава почти не са надвишавали стандартния размер, възможност да се възползват от извънредното увеличение на стандартния размер поради по-слабото адаптиране на тези пенсии и в крайна сметка да получат компенсираща добавка [80]. Колкото и правомерна да изглежда тази социалнополитическа мярка, тя съвсем не обяснява защо лицата, получаващи пенсии в минимален размер, са изключени от извънредното увеличение на пенсиите, като се има предвид, че инструментите на компенсиращата добавка и на адаптирането на пенсиите всъщност преследват различни цели на социалната политика, между които трябва да се провежда разграничение [81].

99. С други думи, доколкото спорното адаптиране на пенсиите по същество се изразява в извънредното увеличение на стандартния размер на компенсиращата добавка, при което същевременно законодателят отказва да приложи по отношение на минималните пенсии същото извънредно увеличение както за останалите пенсии, в крайна сметка подобно адаптиране на пенсиите води до смесването на мерки, преследващи различни цели на социалната политика. В анализа си на системата за адаптиране на пенсиите запитващата юрисдикция също намеква за това [82]. С оглед на разликите между преследваните цели от гледна точка на въпроса за съгласуваност е непонятно как отпадането на една социалнополитическа мярка може принципно да бъде обосновано с прилагането на друга такава.

— Липса на подходящ характер с оглед на целта за запазване на покупателната способност

100. Независимо от това трябва да се има предвид, че разминаващото се с целта прилагане на компенсиращата добавка за подпомагане на пенсиите за осигурителен стаж и възраст в крайна сметка не е в състояние да компенсира неблагоприятните последици за лицата от женски пол, получаващи пенсии в минимален размер, тъй като поради отчитането на другите доходи на получаващото пенсия лице и дохода на съпруга му, с който то живее в едно домакинство, те така или иначе губят компенсиращата добавка. Крайният резултат от това отпадане на компенсиращата добавка е, че получаващите пенсии в минимален размер лица от женски пол са дори още по-ощетени спрямо другите групи получаващи пенсии лица (получаващите по-високи пенсии лица и получаващите пенсии в минимален размер лица от мъжки пол). В анализа си на втория преюдициален въпрос, изхождайки от данните на запитващата юрисдикция, вече обърнах внимание на обхвата на неблагоприятните

80 — Вж. точка 11 от писменото становище на австрийското правителство.

81 — Вж. точка 90 и сл. от настоящото заключение.

82 — Вж. точка 16 от акта за преюдициално запитване.

последици за получаващите пенсии в минимален размер лица от женски пол [83]. Без да се оспорва сравнително широката свобода на преценка на държавите членки [84], все пак е под въпрос дали увеличението на стандартния размер на компенсиращата добавка, каквото е предвидено със спорната разпоредба, е подходящо да допринесе за запазване на покупателната способност на лицата от женски пол, получаващи пенсии в минимален размер.

— Липса на необходимост от разпоредбата

101. Наред с това тези неблагоприятни последици пораждат съмнения относно необходимостта от адаптиране на пенсиите за запазване на покупателната стойност на пенсиите за осигурителен стаж и възраст на принципа на разпределението им по социални показатели, тъй като, както Комисията убедително пояснява [85], постигането на тази цел би било възможно и чрез увеличаване на размера на всички пенсии, които са по-ниски от стандартния размер на компенсиращата добавка, със същия процент на увеличаване като този, прилаган за по-високите пенсии. Така поставената цел би могла да бъде постигната, без изобщо да се пораждат неблагоприятни последици.

102. В обобщение следва да се отбележи, че извънредното увеличение на стандартния размер на компенсиращата добавка също не може да обоснове по-неблагоприятните последици за получаващите пенсия лица от женски пол при индексирането на пенсиите.

6. Междинно заключение

103. С оглед на всичко това стигам до заключението, че в случая по главното производство е налице непряка дискриминация, основана на пола, по смисъла на член 4, параграф 1 от Директива 79/7.

83 — Вж. точка 72 и сл. от настоящото заключение.

84 — В точка 61 от настоящото заключение вече бе обърнато внимание на широката свобода на преценка на държавите членки в областта на социалната политика. Prechal, S., цит. съч. (бележка под линия 27), стр. 87, застъпва схващането, че с оглед на значението на принципа на равно третиране на мъжете и жените националните юрисдикции не бива да се задоволяват с довода, че интересът на законодателя, приел съответната разпоредба, трябва да се ползва с приоритет пред този принцип. Напротив, авторката настоява за строга проверка за наличието на обосновка.

85 — Вж. точка 44 от писменото становище на Комисията.

VII — Заключение

104. Предвид гореизложените съображения предлагам на Съда да отговори на поставените от Oberster Gerichtshof преюдициални въпроси по следния начин:

1) Член 4 от Директива 79/7/ЕИО на Съвета от 19 декември 1978 година относно постепенното прилагане на принципа на равното третиране на мъжете и жените в сферата на социалното осигуряване трябва да се тълкува в смисъл, че системата за годишно адаптиране на пенсиите (индексиране), предвидена в законодателството относно задължителното пенсионно осигуряване, попада в обхвата на забраната за дискриминация по параграф 1 от тази разпоредба.

2) Член 4 от Директива 79/7/ЕИО трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба относно годишното адаптиране на пенсиите, съгласно която за определена група получаващи пенсии в минимален размер лица се предвижда потенциално по-малко увеличение в сравнение с други получаващи пенсия лица, доколкото тази разпоредба засяга неблагоприятно 25 % от получаващите пенсия лица от мъжки пол и 57 % от получаващите пенсия лица от женски пол, освен ако това може да бъде обосновано с обективни фактори, които нямат нищо общо с дискриминация, основана на пола.

3) Неблагоприятна последица за получаващи пенсия лица от женски пол, настъпила при годишното увеличение на пенсиите им, в никакъв случай не може да се обоснове с по-ниската пенсионна възраст на тези лица и/или с по-дългия период, през който получават пенсия, или с обстоятелството, че стандартният размер на предвидения в осигурителното право минимален доход (стандартен размер на компенсиращата добавка) е увеличен несъразмерно, когато разпоредбите относно плащането на предвидения в осигурителното право минимален доход (компенсираща добавка) изискват да се отчетат другите доходи на получаващото пенсия лице и доходът на съпруга му, с който то живее в едно домакинство, докато пенсията на други получаващи пенсия лица се увеличава, без да се отчитат останалите доходи на получаващото пенсия лице и доходът на съпруга му.